

בתי הקברות בכפרים העקורים של 1948

סיכום פגישה

דוברים: שיח' צפואת פריג', פרופ' מוסטפה כבהא, עו"ד (ד"ר) קייס נאסר, עו"ד סאוסן זהר, עו"ד (ד"ר) עומר ח'מאיסי, ח"כ אימאן ח'טיב יאסין, פרופ' ראסם ח'מאיסי, ח"כ ד"ר מנסור עבאס, עו"ד ח'אלד דג'ש, אברהמים חג'אזי;

מנחה: פתחי מרשוד

להלן עיקרי הדברים וההצעות שהושמעו:

לאורך שנים עמותת אלאקצא וארגונים נוספים של החברה האזרחית עסקו בהגנה על בתי הקברות. הפרויקט העיקרי היה המיפוי הכללי של בתי הקברות ונכסי הוואקף. מיפוי זה התקיים לפני שנים ארוכות ויש צורך במיפוי עדכני שגם מתקן טעויות שנפלו.

קיים צורך חיוני בעבודת שטח ובהתארגנות מקיפה ושיטתית, שתכסה כמה היבטים עיקריים:

1. המשך שימור בתי קברות על ידי מתנדבים ופעילים.
2. ניצול משאבי המדינה שהוקצו בעקבות פסק דין נמר דרוויש (2 מיליון ₪).
3. ריכוז הפעולות השונות בגוף אחד (לעומת המצב הנוכחי שבו הפניות השונות והפעולות השונות מפוצלות בין גופים שונים).
4. שיתוף ועדת המעקב.
5. פיתוח והפעלת התארגנויות קהילתיות; וכן סינגור והתדיינות בבתי משפט במקרים הראויים.

ישנם 660 בתי קברות (אתרים שבהם לפחות 10 קברים או יותר). הסכנות הנשקפות להם הן רבות. אחת מהסכנות נשקף ממרעה; סכנה אחרת היא מסיבות טבע. אין הכרה רשמית בהיותם בתי קברות, למרות שיש אפשרות לראות מצבות ולזהות קברים. על מנת לעבוד בעניין שימור בתי קברות, דבר ראשון יש לגדר אותם, ולהציב שלטים שיעידו על היותם בתי קברות.

יש צורך להשוות בין נכסי הוואקף הנמצאים בידי האפוטרופוס לנכסי נפקדים לאלה הידועים לנו, לדעת מה רשום אצלו כוואקף ומה לא; ומה רשום כבית קברות ומה לא (אם בכלל); גם צריך לדעת איך הועברו האדמות לרשויות המדינה, האם הועברו בצורה תקינה או שלא; ומה קרה איתן מאז שנלקחו על ידי המדינה (הממונה על נכסי נפקדים).

קיימת הוראת דין חשובה: חוק התכנון ובנייה-סעיף 99;

מקומות קדושים והיסטוריים ובתי-קברות

99. הוראה בתכנית מיתאר מחוזית או מקומית בדבר שמירת מקום קדוש או בדבר בתי קברות תיערך בהתייעצות עם שר הדתות; הוראה כאמור בדבר שמירה על בנינים או אתרים שיש להם חשיבות היסטורית או ארכיאולוגית תיערך בהתייעצות עם שר החינוך והתרבות.

ההתייעצות הנדרשת לא מעניקה זכות וטו למי שמתיעצים איתו. לעיתים מה שקורה זו "סתם" התייעצות, לא אמיתית ולא מעמיקה.

צריך לחשוב בשלושה מישורים:

1. ישנה אפשרות לקידום תוכניות מפורטות לבתי קברות, על מנת להכריז אתר שכזה כאזור לשימור – תכנון יוזם
2. תכנון מגן – הגשת עתירות לבתי משפט בעניין בתי קברות. הקושי הוא שגישת בתי המשפט לבתי קברות מוסלמים אינה מאד מעודדת.
3. מישור נוסף, הוא מהלך לחיוב רשויות מקומיות בהכנת רשימת מקומות/ אתרים לשימור בתחום השיפוט שלהן.

השאלה שנשאלת היא מה יותר חשוב: האם הקמת גוף מדינתי, רשות מיוחדת, שתטפל בעניין בתי הקברות והוואקף, כאשר יש סכנה וחשש שרשות זה תוקם ללא כל סמכות מוגדרת או ממשית? או פשוט להתרכז בעבודה אזרחית קהילתית בקרב האוכלוסייה?

במישור המשפטי; תיקים פרטניים, נקודתיים, יותר טובים מתיקים כללים. יש להם סיכויים יותר גבוהים בבתי משפט; עניינה של סלוא קובטי כדוגמה. שיתוף ותמיכת חברי כנסת מועילים על פי רוב.

בעניין פסק דין עבדאללה נמר דרוויש, עדיף לא לפתוח את ההליך מחדש, אלא ליזום הליך חדש אחר ככל הנדרש.

האפשרות לביקור בבתי הקברות קשורה למי שרשומים עתה כבעליה של הקרקע שבה נמצא בית הקברות או כמחזיקים בקרקע – כלומר המדינה, ברוב המקרים – שלעיתים מזמינה את המשטרה בטענה להסגת גבול.

האם יש מקום לבדיקה מעמיקה בעניין נכסי הוואקף ונכסי הכנסייה? אפשר להשתמש במרכז המחקר והמידע של הכנסת. אפשר להשתמש בכלים פרלמנטריים נוספים, דוגמת שאילתות, וניתן להעלות סוגיה זו לסדר היום גם בכנסת.

לשלטון המקומי יש סמכות בכל הנוגע לתכנון שימושי קרקע בתחומי השיפוט של כל רשות מקומית. יש להסתייע, לעבוד יותר, עם ראשי רשויות מקומיות; לא רק בתגובה לפיתוח שמתחיל להתגלגל, אלא בשלבי גיבוש תוכנית המתאר היישובית.

במילים אחרות, יש צורך לעקוב אחרי תוכניות מתאר לפני חילול בתי קברות, לדעת איפה בתי הקברות נמצאים, לאתרם, בעיקר בערים המעורבות, ולעקוב לפני תחילת בנייה באזור, ולא לחכות עד תחילת הבנייה ואז לפנות לבתי משפט; יש ליזום גם לפני שיש הליך.

בסמוך: עמותות יוכלו לעזור להכין תוכניות מתאר חילופיות במישור האזורי ואולי אפילו הארצי. אם במישור האזורי אז אפשר להשתמש בכוח שיש לרשויות המקומיות בוועדות התכנון כדי לאמץ את תוכניות המתאר המגוננות הללו.

במקביל, יש צורך ליזום הכנה של הצעת חוק; מורשת נכסי נפקדים, ולשקול הקמת קרן ייעודית לתמיכה בסוגיות כאלה- fundraising.

כמו כן יש צורך לקחת בחשבון את מעמדן של בתי הדין השרעים והתפקיד שיוכלו לשחק.

חשוב לקחת בחשבון את מעמדה של העדה המוסלמית לעומת עדות אחרות במדינה; אין בה הכרה כאחת העדות הרשמיות. נקודה זו משפיעה לרעה על הדיון במעמדם של בתי קברות ומסגדים ונכסי וואקף כמקומות קדושים.

בסמוך לנקודה הקודמת: הפעילות הקהילתית-דתית-לאומית שלנו עלולה לא להספיק. יש צורך לחזק את מעמדן הרשמי של העדות הערביות והמיעוט הערבי במדינה, יש כמה הצעות:

1. הקמת רשות מדינתית – יש הצעת חוק קודמת שהוצעה מזמן

2. הכרה בעדה האסלאמית במדינה באופן רשמי

הכנת ניירות עמדה תועיל להתקדמות העבודה, תקצר זמנים ותשמש כנקודת התחלה חזקה.

יש צורך בישיבת עבודה לצורך הקמת גוף ייעודי לנושא נכסי הוואקף, תוך חילוק משימות ואחריות.

ישנה טענה שלא נשאר כלום מנכסי הנפקדים, יש צורך לעקוב אחרי סוגיית הבעלות בנכסי הוואקף ודרך העברתם לידי אחרים, יש צורך לגייס משאבים על מנת לבצע "מיפוי משפטי" בעניין הבעלות ואופן העברתה.

יש אפשרות ליצור קשר עם ועדי נאמנים ואם מי שקמו על ידי האוכלוסייה בערים המעורבות – יפו כדוגמה – ללמוד ולהיעזר בהם.

נוסף לכך, יש צורך להיעזר ולהפעיל גופי ועדת המעקב השונים בעניין המקומות הקדושים ונכסי הוואקף.

המסמך נערך על ידי עו"ד אנהאר חג'אזי

המזמינים לדיון: פתחי, אנהאר ואילן